

אוצר הנפש

לקט משיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א בנושאי נפש ומידות

עלון מס' 70

בשלה תשע"ב

הכח ללכת באמצע

בפרשת בשלה, התורה מספרת על הנס הגדול של קריעת ים סוף. הביטוי הוא "ויבקעו המים" - לא "ויבקע היס" אלא "ויבקעו המים" - ומכך למדו חז"ל שכל המים שבעולם נבקעו, ולא רק מימי ים סוף. הפעם נתבונן בדבר המדהים הזה, שבעת הנס של קריעת ים סוף כל המים בכדור הארץ - ואולי גם ברקיעים העליונים - נבקעו.

נתבונן במשמעות המושג **מים** בתורה, שמתפרש בכמה אופנים. הראשון והחשוב הוא "אין מים אלא **תורה**". דבר נוסף שכתוב שמים הם **תשובה**. על הפסוק "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" דורשים שהרוח היא "רוחו של מלך המשיח" והמים הם תשובה - כאשר יעשו תשובה שלמה, משיח יבוא. אז מים הם דימוי לתורה וגם דימוי לתשובה. ולפעמים המים רומזים לקב"ה בעצמו - "אין מים אלא **הקדוש ברוך הוא**", לפי הפסוק שה' הוא "מקור מים חיים". אם כן, את העובדה שכל המים נבקעו בעת קריעת ים סוף, צריכים להבין ביחס לתורה, ביחס לתשובה, ואפילו ביחס לה'.

ביחס לתורה יש שני פירושים מהי משמעות בקיעת המים: בתורה יש שני מימדים, נשמת התורה וגוף התורה. ביום הראשון של הבריאה המים הם יחידה אחת, אבל ביום השני של הבריאה הקב"ה הבדיל בין המים העליונים למים התחתונים. בתורה המים העליונים הם נשמת התורה הפנימית, הקבלה, החסידות, ואילו המים התחתונים הם גוף התורה. לפעמים מסבירים שמים עליונים הם כל חכמת התורה ומים תחתונים הם כל חכמת המדע, ומוסבר שהמים התחתונים צריכים להתחבר לחכמת התורה, אבל בתוך התורה עצמה מים עליונים ומים תחתונים הם נשמת וגוף התורה. הפירוש השני הוא שבכל דבר בתורה יש דעות שונות ו"אלו ואלו דברי אלהים חיים". אפילו אם שתי הדעות הן הפוכות, אחד אומר לבן והשני אומר שחור, שניהם "דברי אלהים חיים" - זה פראדוקס. זו עוד משמעות של בקיעת המים. בכלל, בעברית "מים" זו מילה בלשון יחיד אבל בצורה של רבים. בקיעת המים היא ההבחנה בין שני ממדי התורה - **נשמה וגוף**. או הזיהוי שבכל דבר יש שתי דעות ושתי אמת - "אין אמת אלא תורה", "אלו ואלו דברי אלהים חיים".

הסמל השני הוא תשובה, חזרה אל ה'. ביחס לתשובה יש שתי רמות - "תשובה עילאה" ו"תשובה תתאה". התשובה העליונה היא חזרה אל ה' מתוך תענוג של קרבת ה' עד להתאחדות עם ה'. תשובה תתאה היא חזרה מתוך התחושה עד כמה התרחקתי מה', עד כמה נפלתי בגלל מעשי הלא נכונים. לפעמים כתוב שיש שתי רמות של תשובה - תשובה מאהבה ותשובה מיראה. זה גם מתאים - תשובה מיראה היינו היראה מהריחוק שלי מה' ותשובה מאהבה היינו תשובה מתוך אהבת ה' וקרבתו. שני מימדי המים של התשובה הן תשובה מתוך תחושת תענוג וקרבה ותשובה מתוך מרידות על הריחוק - תשובה עם תחושה של התקרבות לה' או תשובה מתוך הרגשה מהיכן אני בא. או, **תשובה מאהבה או תשובה מיראה**.

כשאומרים "אין מים אלא הקב"ה" מהי הבקיעה? מוסבר בחסידות שאף על פי שה' הוא אחד יחיד ומיוחד, יש שתי צורות תפיסה שלו ביחס אלינו. הראשונה היא טרנסצנדנטלית - "אור אין סוף הסובב כל עלמין", והשנייה אימננטית - "אור אין סוף הממלא כל עלמין". בשתי הצורות מתייחסים אל ה' כאלוקים 'אישי' - שאפשר לפנות אליו ולהתייחס אליו והוא מתייחס אלינו.

כתוב "ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה" - בני ישראל הולכים בין גזרי הים, ביבשה. יש שני חלקים, ובמרכז יש שביל שהוא הכח לאחד את שני הצדדים. מי שהולך ביבשה הם עם ישראל - להם יש את הכח לאחד את שני החלקים, את שני המימדים של המים. הביטוי "ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה", שכתוב פעמיים, הוא מספר מאד חשוב - 1430, הכל פעמים הוי', וכן הוי' פעמים הים. הכח של נשמות ישראל הוא ללכת באמצע, לחבר את שני המימדים, לגלות שהכל הוי', ה' הוא הכל והכל הוא ה'.

(ד' שבט ע"א)

ג' יסודות ו-ז' מתנות (חלק ה')

כעת נסביר בפרטות את 7 המתנות (הצד הטוב של 7 התמורות): **מתנת החסד** היא **חכמה**. הקשר הפשוט הוא שחסד הוא ענף החכמה. או, במלים אחרות, החסד הוא אברהם והחכמה היא "אלהי אברהם". החסד הוא שם אל - "חסד אל כל היום" - אבל "השמים מספרים כבוד אל", היינו "אל נהירו דחכמתא", **לב** נתיבות חכמה. חסד הוא אהבה, החתן והכלה אוהבים בסיבוב הראשון (תחת החופה). אחרי הרבה נסיון חיים צריך לברך אותם שישמרו עד אחרית הימים, בכל מצב, שתמיד ימצאו חן זה בעיני זה - זו המלכות. הכל מתחיל באהבה ונגמר בחן. יש קשר בין חן לאהבה - **חן** במספר קטן עולה **אהבה**. כשאוהבים, מה המתנה? יש דברים שאני עושה ויש דברים שה' נותן. אהבה היא פעולה שלי, אבל במקום האהבה מבקשים את מתנת החכמה. במלים פשוטות, **חכמה באהבה** היא חכמת חיים. צריך הרבה חכמה איך לאהוב נכון, איך להסתדר. היתה אהבה, אפילו ממבט ראשון, אבל אהבה זו היא עדיין הרבה אור בלי כלי. כדי לעשות כלים לאהבה, כדי שהאהבה תתמיד ותצמח ותוליד, צריך חכמה. יש רמז ידוע ש-**אהבת ישראל** (ה"כלל גדול בתורה") עולה **אהבה** פעמים **חכמה** (שני המרכיבים הראשוניים שלו, שכל אחד לא מתחלק יותר). לא צריך רק אהבה, אלא אהבה כפול חכמה (כפל הוא זיווג). באהבת ישראל האהבה היא "אהבת" והחכמה היא "ישראל" - אותיות **לי ראש**. צריך חכמת חיים יחד עם האהבה שלנו אחד לשני.

עוד דבר: ה-**ב**, **עין ימין**, היא כנגד המנורה בבית המקדש, שהיא הכלי של החסד בבית המקדש. המנורה היתה בצד דרום, שהיא החסד, ומהמנורה לומדים חז"ל "הרוצה להחכים ידרים" - לא "הרוצה לאהוב ידרים". מצד אחד אור המנורה הוא אור של אהבה, אבל בעיקר הוא אור של חכמה אלוהית המאירה לכל העולם (כידוע שה' לא צריך לאורה של המנורה, אלא האור הוא כדי לצאת החוצה לכולם, "יפוצו מעינותיך חוצה" בחכמה אלוהית, "תורה אור"). "הרוצה להחכים ידרים", היינו שכאשר מתפלל יפנה קצת לצד ימין, אל הוא רוצה לבקש חכמה. אם כן, הסמל הכי מובהק שהחכמה נמשכת במקום החסד הוא המנורה.

כך גם לגבי המתנה השנייה, **מתנת הגבורה - עושר** - "הרוצה להעשיר יצפין" כי שולחן בצפון. השולחן הוא הפרנסה, ובבית המקדש ובמשכן השולחן היה בצפון, גבורה. בפנים מתנה זו שייכת ל**אוזן ימין**, אך היא שייכת לספירת הגבורה. יש איזו הארה של צפון בפנים, באזן ימין דווקא, ועל כך כתוב "הרוצה להעשיר יצפין". צריך שתהיה פרנסה טובה בבית. הרבה פעמים שלום בית הוא בחיצוניות כשארן לחם בבית - אין לחם על השולחן, בצפון. יוסף הוא השלום-הבית, והוא מצטרף הרבה פעמים ליצחק-הגבורה-העושר.

כמובן שכאן גם המקום להזכיר את מאמר חז"ל "אין עשיר אלא בדעת ואין עני אלא בדעת". עיקר העושר הוא **רחבות הדעת**, הרחבת הדעת, ועיקר העוני הוא ההיפך מכך. קודם אמרנו שכל ה הכפולות הן פרטים בתוך יסוד העפר שמקומו בדעת, שבא אחרי ג אמות אמש. כאן רואים בפירוש שהעושר והעוני הן בפנימיות תכונות של דעת. גם מה שהוזכר קודם - "איזה הוא עשיר? השמח בחלקו". לא צריך הרבה כסף בשביל להיות עשיר, צריך הרבה "שמח בחלקו" בשביל להיות עשיר, זה פשוט. כתוב שברוחניות צריך להיות להיפך - "יש לו מנה רוצה מאתים", לא להסתפק במועט - אבל בגשמיות חז"ל אומרים בפירוש שהעשיר האמיתי הוא השמח בחלקו. להיות שמח שייך ליצחק, לספירת הגבורה - דווקא הגבורה היא צחוק ושמחה ושעשועים, הכל גבורה בקבלה. זו גם פונקציה של דעת, כי "צרכי עמך מרובין ודעתם קצרה" - בגלל שהדעת ענייה וקצרה רוצים וצריכים הרבה, אבל מי שיש לו דעת רחבה מסתפק במועט לגמרי ומודה לה' (ענף הגבורה הוא ההוד - על כל פרוטה ופרוטה, על כל מה שיש לו, מודה לה' מאד - "על כל מדה ומדה הוי מודה לו במאד מאד", "בכל מאדך"). זו מתנת העושר בחיים - דעת, **מדת ההסתפקות**. לא סתם להסתפק ולהרגיש לא טוב, אלא להסתפק ולהיות שמח - העיקר הוא השמחה.

(ח' כסלו ע"א)

אותיות מוחכימות: גהינום - ים נוגה

הגהינום הוא ים נוגה - ים של עצבות (תלמידים)

כספו של הקמפן טמא

יש סיפור נוסף על קמפנות. היה לרבי מרדכי מטשרנוביל חסיד שהיה גביר גדול, אך קמפן גדול. היה מנהג אצל רבי מרדכי שבכל חג חנוכה היה מכבד אחד מחסידיו כאשר התארח אצלו והדליק נרות. בעבור כיבוד זה היו משלמים כסף רב לחצר. הגביר הקמפן מעולם לא הזמין את רבי מרדכי לביתו בחנוכה. פעם אחת טייל הרבי והגיע לעיירת הגביר הקמפן. כל העיירה, כולל קהילת חסידיו ובתוכם הגביר הקמפן יצאו לקראתו. היה דוחק עצום והגביר נדחף בדיוק מול פני הרבי. מישהו היה צריך להזמין את הרבי ואותו הגביר שאל בהיסוס ובלית ברירה: "רבי, האם תבוא לביתי?" רבי מרדכי ענה "כן, אבל זה יעלה לך אלף רובל!" החסיד הגביר הסכים בלית ברירה. לאחר קבלת הפנים התפזרו החסידים והתברר שהגביר גר בקצה השני של העיירה, מרחק רב מהצפוי. הגביר העלה את הרבי על גבי העגלה והרבי העלה את המחיר לאלפיים רובל. לא היתה לחסיד ברירה והוא נסע עם הרבי לביתו. כאשר הגיעו לבית החסיד הגביר המפואר, ראה הרבי שיש מדרגות רבות לעלות והוא אמר לחסיד שכל מדרגה תעלה לו אלף רובל נוספים! הגביר החל לצאת מדעתו, ואז הרבי אמר לו שיכתוב את כל כספו כצוואה לרבי. הגביר היה מבולבל, אבל עשה זאת. הרבי שמח וקרא לגביר שיבוא עמו לטיול. לאחר ששבה דעתו של החסיד אליו, אמר לו הרבי: "תדע שכל רכושך בא מהסטרא אחרא והוא כסף טמא. עכשיו כשנתת לי הכל ממש, הקליפה ששרתה עליו התבטלה וכעת אני מחזיר לך הכל, חוץ מאלף הרובלים הראשונים שהתחייבת עליהם בתחילה..." מסיפור זה למדים שכל מי שכספו טמא עלול להיות קמפן. כסף טמא מפתח קמפנות. כספו של כל קמפן, גם מי שאינו גביר, אינו טהור. כל חשיבתו על הכסף היא טמאה. עיקר העבודה זרה היא כסף טמא. בהשגחה פרטית כאשר בא הקץ, בא גם קיצו של הקמפן - "אין לך אדם שאין לו שעה", כלומר זמן של פניה ושעיה לכיוון הטוב. אז נפתח לבו של האדם אפילו בעל כורחו. זו זכות שה' נותן לאדם בבחינת "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם גדול". הקמפן הוא מי שממונו חביב עליו מנפשו". כספו של האדם הוא ה"בכל מאדך". כדי לטהר כסף טמא יש להגיע ל"בכל מאדך". מכסף טמא יוצאים כל הדברים הטמאים, כל השחיתויות, והוא שורש כל הבעיות. לכן צריך רבי שיקיים את "וילקט יוסף את כל הכסף". הכסף מבטא כניסופים - אהבה ומשיכה, וצריך ללקט את הכל אל הצדיק. צריך להגיע לקץ. משה רבינו הרג את המצרי לפני הקץ ולכן היו אחריו רדיפות. רבי אברהם אבולעפיה הרג את האפיפיור בשם קדוש, ואילו הבעש"ט רוצה להגיע לקץ בעצמו בלי שמות, מכח האמונה בלבד.

(התוועדות, תש"ס)

מלחמה מודעת ביצר או הדחקה

יחודו של הבינוני הוא בשמירה על לבושי נפשו - מחשבה דיבור ומעשה - מכל פלישה של יצר הרע. הוא לא מצליח למנוע כניסה של יצר הרע, אבל ברגע שהוא חש שנכנס בו מחשבה זרה, הוא עומד על המשמר ומנסה לגרשה בכל כוחו. זה ההבדל העיקרי בין בינוני לרשע. הרשע מקבל את הרע (באופן חלקי או מלא) ברצון. ברגע שהבינוני מזהה שנכנס בו יצר הרע, תגובתו הספונטאנית היא של אי קבלה ברצון. לא תמיד הוא מצליח לגרש את היצר הרע, אבל תמיד יש לו תגובה פנימית של אי קבלה ברצון.

אין כאן הדחקה לתת-מודע (Repression). ידוע בפסיכולוגיה כי כאשר הנפש אינה מסוגלת לקבל דבר במודע, היא מדחיקה אותו לתת-מודע. זו אינה עבודת הבינוני, ולהפך - עבודת ה' של הבינוני היא כוונה מודעת לגרש את הרע מקרבו. זו אינה הדחקה אלא אתכפיא - מלחמה וכפיה (ובלשון הפסיכולוגיה - Suppression). מהו בעצם ספר ה"תניא"?

מלחמה מודעת נגד הרע. האדם יודע היטב היכן הוא נמצא והיכן אויבו. מהדחקה האדם נכנס לכל מיני תסביכים נפשיים, מפני שאינו יודע ומכיר את עצמו. לעומת זאת אתכפיא באה מתוך מודעות. הבינוני נמצא בהכנעה כלפי ה', אבל ברע הוא נלחם.

הכלל החשוב ביותר שיש לדעת הוא, שמי שנלחם לא מסתבך מבחינה נפשית. הפסיכולוגיה החילונית טועה טעות חמורה בעניין הזה. עניין המלחמה מטושטש לגמרי, ונוצר רושם שהאתכפיא היא מקור לכל תסביך, אבל ההפך הוא הנכון. האתכפיא האמיתית של ה"תניא", לא זו בלבד שאינה תסביך, אלא היא הבריאות הנפשית! היכולת לעשות כפיה בנפש היא הבריאות הנפשית, ואילו ההדחקה היא חולשה נפשית המולידה כל מיני תסביכים בנפש. האתכפיא של הבינוני פירושה להכיר בכך שהרע הוא חלק מה'אני, אבל לא להניח לו להשתלט על האדם באופן מודע. הכל מתוך השפלות וההכנעה בנפש של "הלואי בינוני!" זהו כח הבינוני. לעומת זאת הדחקה רעה בנפש, זהו תהליך שמתרחש כולו בתת-מודע, כאשר האדם לא מספיק גיבור להכיר ולהתמודד עם עצמו ועם כל הצדדים האפלים באישיותו. הבעיה נוצרת מכך שהאדם לא מוכן להביט באפילה שבו, ולכן הוא מדחיק הכל לתת-מודע. זהו המקור האמיתי לכל תסביכי הנפש. ספר ה"תניא" מלמד שהאדם לא ידחיק דבר, ויערוך מלחמה מודעת ביצרו הרע. ("אוצר הנפש" א')

אמרת הרב

האדמו"ר הזקן מסביר שרוח השטות היא המחשבה שאוכל לעבור עבירה ולהישאר יהודי. אם יש איזו רוח שטות שמאפיינת באמת את כל הדורות, מאדמו"ר הזקן עד עצם היום הזה, היא רוח השטות הזו. שכל ההיסטוריה של עם ישראל בדורות האחרונים היא תחת סימן הרוח שטות הזו, שאני יכול לעשות מה שלבי חפץ ולהישאר ביהדותי, במיוחד כאן בארץ ישראל עם מדינת ישראל.

תמימות בנפש - עפ"י הרש"ב (חלק א')

מהי תמימות בכלל? התמימות בנפש משקפת את הבטול בנקודת הרצון שבכתר, הביטול הכי פנימי בנקודה הכי פנימית. יש תמימות בשכל ותמימות בלב - ששניהם יחד הם מעבר מהכתר ל"המעשה הוא העיקר" - התמימות במעשה, שמאמתת לגמרי את הנקודה הפנימית של הרצון. מי שיש לו את כל התמימות הוא היהודי האמיתי, האמת האמיתי, א-מ-ת, ראש-תוך-סוף, תמימות בכתר (ראש), בשכל ובלב (תוך), ובמעשה (סוף).

הגדרת התמימות בתחילה היא שאין לו תנועות ותנודות, יציב במאה אחוז, אי אפשר להזיז אותו, לא כי הוא עושה שרירים, אלא כך הוא בפשטות. פירוש נוסף אומר הרש"ב, שמתים מקיים פרש"י והגמרא על "תמים תהיה עם הוי' אלהיך" - לא חוקר את העתידות ולא מתחכם.

בכך הוא מקשר בין **תמימות ובטחון** בנפש. הרש"ב כותב שתי נקודות עיקריות. הנקודה הראשונה היא שתי דרגות של בטחון שנובעות מתמימות. הוא אומר שיש שתי דרגות של בטחון שנובעות מתמימות: הבטחון הראשון הוא של "וברכך הוי' אלהיך בכל אשר תעשה" - האדם יודע שהברכה היא של ה', אז עושה כלי אך לא מתחכם יותר מדי, "יגיע כפיך (ולא יגיע ראשך) כי תאכל". עושה כלי ובטח בה'.

הבטחון השני הוא "טוב לחסות בה' מבטוח באדם". הוא מדייק, דיוק של אדמו"ר הזקן, שבטחון באדם אינו פסול אלא רק יותר טוב לחסות בה' מה הכוונה? בטחון באדם הוא באור הממלא כל עלמין, עילת כל העילות, ואילו "טוב לחסות בהוי'" היינו בסבת כל הסבות, אור הסובב, ואז לא צריך לעשות כלי בכלל. ואולם, אם אני לא עושה כלי כלל אני סומך על הנס, והרי כתוב "אין סומכין על הנס". הרש"ב מסביר כי, שאם אדם רואה שאין מנוס, שהדרך היא רק לבטוח בה' בלי לעשות כלום, לא קוראים לכך לסמוך על הנס. כלומר, שלסמוך על הנס היינו כאשר יש לי משהו לעשות בדרך הטבע ואיני עושה, אך אם אדם רואה שאין מה לעשות בטבע והוא חוסה בה' - לא קוראים לכך לסמוך על הנס - ואז "חשוב טוב יהיה טוב", וודאי יהיה טוב בלי לעשות שום כלי. הבטחון כאן הוא כשאין חוט של תקוה, בלי לעשות כלי, ולפעמים כתוב בחסידות שגם בלי להתפלל.

מבין שני סוגי הביטחון, עיקר התמימות היא הבטחון השני. זה אחד המקורות החשובים ביותר לנו לכך שתמימות היא **פנימיות הווד**. ובהמשך הוא כותב שנצח והוד הם שתי בחינות בטחון פעיל וסביל ("בטחות חכמה") - נצח בטחון פעיל על ידי עשיית כלי, והוד בטחון סביל בלי לעשות כלום. היות שאומר שעיקר התמימות היא הבטחון הסביל, "מפורש יוצא מפי כהן גדול" של המאמר שלנו שהתמימות היא הוד. הוא מביא את הפסוק של הבטחון הפעיל, "כי הוא הנתן לך כח לעשות חילי" - פסוק של נצח - אבל **הבטחון הסביל**, "טוב לחסות בהוי'", הוא עיקר התמימות ושייך להוד.

(כ"ד חשון, ע"ב)

ספרי "אוצר הנפש": באתר www.pnimi.org.il
אתר השיעורים של הרב יצחק גינזבורג שליט"א:

<http://jewish-education.info/>

לקבלת העלון במייל: otsar.hanefesh@gmail.com

להצלחת נחמן בן תמר בכל העניינים